

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto  
Lainsäädäntöneuvos Mirja Salonen

**Lausunto**

26.9.2024

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

## **Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 2 c luvun 5 §:n ja henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta (HE 64/2024 vp)**

### **Esityksen keskeinen sisältö**

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi rikoslakia (39/1889) ja henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettua lakia (1301/2021).

Esityksen mukaan ehdonalaista vapauttamista koskevaa sääntelyä ankaroitettaisiin. Voimassa olevassa sääntelyssä lähtökohtana on, että määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava vanki päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan kaksi kolmasosaa. Vanki, joka rikosta edeltäneiden viiden vuoden aikana ei ole suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, päästetään kuitenkin ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu puolet. Alle 21-vuotiaana rikoksensa tehnyt vanki puolestaan päästetään lähtökohtaisesti ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan puolet tai yhden kolmasosan, jos hän ei ole rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa. Esityksessä ehdotetaan, että ainoastaan ensimmäistä vankeusrangaistusta suorittaessaan vanki voisi päästä ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan laissa säädetyn lievemmän määräosan rangaistuksesta, eikä vangin niin sanottu ensikertalaisuus siten enää palautuisi tietyn rikoksettoman ajan jälkeen.

Esityksen tavoitteena on muuttaa ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmää siten, että se on yleisesti hyväksyttävä ja ymmärrettävä sekä uskottava ja oikeudenmukainen.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sääntelyä, joka koskee eräiden Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten oikeutta käsitellä tuomittuja koskevia henkilötietoja. Ehdonalaista vapauttamista koskeva rikoslain muutos edellyttäisi pääsyä rangaistusajan laskemisessa tarvittaviin tietoihin nykyistä pidemmältä ajalta, ja siten säätämistä asiasta henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetussa laissa.

**Postiosoite**

**Postadress**

Oikeusministeriö  
PL 25  
FI-00023 Valtioneuvosto  
Finland

**Käyntiosoite**

**Besöksadress**

Meritullinkatu 10  
00170 Helsinki  
Finland

**Puhelin**

**Telefon**

0295 16001  
Internat.  
+358 295 16001

**Faksi**

**Fax**

09 160 67730  
Internat.  
+358 9 160 67730

**S-posti, internet**

**E-post, internet**

kirjaamo.om@gov.fi  
www.oikeusministerio.fi  
www.justitieministeriet.fi

## Rikoslain ehdonalaista vapauttamista koskeva muutosehdotus

Ehdonalaista vapauttamista koskeva muutosehdotus merkitsisi seuraamusjärjestelmän ankaroitumista ja vapauden menetyksen pidentymistä joidenkin rikoksenuusijoiden kohdalla. Esitystä on siten arvioitava erityisesti suhteessa perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaisen vapauteen ja 8 §:ssä säädettyyn rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen. Lisäksi merkityksellisiä ovat Euroopan ihmis-oikeussopimuksen (SopS 63/1999) 7 artikla ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976) 15 artikla, joiden mukaan rikoksen tekohetkellä sovellettavissa ollutta rangaistusta ankarampaa rangaistusta ei saa määrätä. Alaikäisten rikosentekijöiden osalta merkityksellinen on lapsen oikeuksien sopimus (SopS 60/1991), jonka 37 artiklan b kohdan mukaan lapsen vangitsemiseen on turvauduttava vasta viimesijaisena ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että kriminalisoinneille on oltava painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (PeVL 10/2017 vp, s. 3, PeVL 9/2016 vp, s. 4, PeVL 61/2014 vp). Tämä koskee myös rikosoikeudelliseen rangaistusjärjestelmään tehtäviä muutoksia, koska rikoslain kielloilla ja rangaistuksilla on sisäinen yhteys ja rangaistukset on asetettu tukemaan ja tehostamaan kieltoja (PeVL 10/2017 vp, s. 3, PeVL 9/2016 vp, s. 4). Perustuslakivaliokunta on myös todennut, että rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen, ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (esim. PeVL 56/2018 vp, s. 2, PeVL 9/2016 vp, s. 6, PeVL 56/2014 vp, s. 3 ja PeVL 16/2013 vp, s. 2).

Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaisesti rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuden rajoittamiselle asetettavat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityisedellytykset, ja perustuslakivaliokunnan perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin palautuva käytäntö koskee rikoslainsäädäntöä yleisesti (esim. PeVL 56/2018 vp, s. 2 ja PeVL 48/2017 vp, s. 7–8). Suhteellisuusvaatimus edellyttää sen arvioimista, onko kriminalisointi välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi. Tältä osin tulee arvioida, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla kuin kriminalisoinnilla (ks. PeVL 56/2018 vp, s. 2 ja PeVL 23/1997 vp, s. 2/ II).

Perustuslakivaliokunta on pitänyt sinänsä selvänä, ettei perustuslaki aseta tiukkoja rajoja rangaistusten korottamiselle, kunhan muutokset kytketään hyväksyttäviin perusteisiin. Valiokunta on päinvastoin todennut lainsäätäjän harkintamarginaalin olevan kriminalisointien suhteen varsin väljä (PeVL 23/1997 vp, s. 2/I). Perustuslakivaliokunta on katsonut ehdonalaisten vapauttamisen järjestelmää edellisen kerran muutettaessa (HE 175/2018 vp), että tuolloin esitetty järjestelmää ankaroittava muutos kuului lainsäätäjän harkintamarginaalin piiriin (PeVL 56/2018 vp, s. 2). Vankeusrangaistukseen johtavan rikoksen uusimista voidaan lähtökohtaisesti pitää moitittavampana kuin ensimmäistä kertaa rikokseen syyllistymistä, mikä puoltaa ehdotuksen mukaista ankarampaa kohtelua yhtäläisesti kaikkien rikoksenuusijoiden kohdalla. Esityksessä ehdotettu muutos koskisi vain rikoksenuusijoita, jotka jo ovat suorittaneet vähintään yhden ehdottoman vankeusrangaistuksen. Rikoksen uusiminen on moitittavuutta lisäävä tekijä, vaikka rikosten tekemisen väli olisikin pitkä.

Esityksellä pyritään lisäämään ehdonalaista vapauttamista koskevan järjestelmän oikeudenmukaisuutta sekä yleisemmin rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän ymmärrettävyyttä ja hyväksyttävyyttä sekä sen uskottavuutta. Tämä edellyttää, että rikoksesta tuomittu rangaistus ja rangaistuksen tosiasiallisen suorittamisen pituus ovat oikeudenmukaisessa suhteessa toisiinsa. Kaikille rikoksenuusijoille ehdotettua pidemmän ehdonalaisten vapauttamisen määräosan soveltamista voidaan pitää oikeudenmukaisena koko seuraamusjärjestelmän kannalta ja oikeasuhtaisena varsinkin suhteessa ensikertalaisiin rikosentekijöihin.

Nykyisin viiden vuoden kuluessa vapautumisesta rikoksen uusiviin henkilöihin sovelletaan pidempää ehdonalaisten vapauttamisen määräosaa. Ehdotus laajentaisi pidemmän määräosan soveltamisen myös niihin rikosentekijöihin, jotka uusivat rikoksen vasta sen jälkeen, kun viisi vuotta on kulunut

heidän aiemmasta vankeusrangaistuksestaan. Tällaisen muutoksen voidaan arvioida täyttävän suhteellisuusperiaatteen vaatimukset, koska kysymys olisi jo olemassa olevan määräosan soveltamisalan laajentamisesta kaikkiin rikoksenuusijoihin. Suhteellisuutta arvioitaessa on otettava huomioon se, että muutos kohdistuisi rikoksenteekijöihin, jotka ovat vähintään toistamiseen suorittamassa ehdotonta vankeusrangaistusta. Rangaistusjärjestelmän uskottavuuden ja oikeudenmukaisuuden kannalta on perusteltua, että rikoksenuusijoita kohdellaan ankarammin rangaistusten täytäntöönpanossa, mikä määrittelee tosiasiallisesti tuomitun rangaistuksen tuntuvuutta. Muutosta voidaan tätä taustaa vastaan pitää suhteellisuusperiaatteen mukaisena.

Esitys kohdistuisi myös nuoriin rikoksenteekijöihin. Perustuslakivaliokunta on aiemmin suhtautunut varauksellisesti ehdonalaista vapauttamista koskevan sääntelyn ankaroitamiseen nuorten rikoksenteekijöiden kohdalla. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiotaan siihen, että lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 37 artiklan b kohdan mukaan lapsen vangitsemiseen on turvauduttava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt lakivaliokunnan huomiota siihen, etteivät ainakaan lapsiin sovellettaviksi tulevien säännösten tulisi johtaa tosiasiallisten vapaudenmenetysaikojen pitenemiseen (PeVL 56/2018 vp ja PeVL 21/2005 vp, s. 4).

Nyt esitetyn muutoksen hyväksyttävyyttä arvioitaessa on huomioitava, että nuoria rikoksenteekijöitä koskeva sääntely kohdistuu alaikäisten rikoksenteekijöiden lisäksi myös täysi-ikäisiin, alle 21-vuotiaisiin rikoksenteekijöihin. Esimerkiksi rikoslain 6 luvun säännöksissä rangaistuksen mittaamisesta ja rangaistuslajin valinnasta alaikäisiä rikoksenteekijöitä koskevia lievempiä säännöksiä ei ole ulotettu koskemaan 18-20-vuotiaita rikoksenteekijöitä. Mikäli tarkastellaan vain alaikäisiä rikoksenteekijöitä, voidaan todeta, ettei esitetyllä muutoksella ole vaikutusta heidän rikosoikeudelliseen kohteluunsa. Koska voimassa olevan sääntelyn mukaan ehdonalaisen vapauden niin sanotusta ensikertalaisuudesta voi hyötyä vain rikoksenteekijä, joka ei ole rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, ei rikoksen uusinut alaikäinen voi päästä tästä lievemmästä kohtelusta osaksi ennen kuin on ehtinyt täyttää 18-vuotta. Esitetty muutos kohdistuisi siten käytännössä vain täysi-ikäisiin rikoksenteekijöihin. Joka tapauksessa alle 21-vuotiaita rikoksenteekijöitä kohdeltaisiin ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmässä muita lievemmin, sillä heihin sovellettaisiin edelleen voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti lievempiä määräosia. Alle 21-vuotias rikoksenuusija voisi siten muutoksen jälkeenkin päästä ehdonalaisen vapautteen suoritettuaan rangaistuksestaan puolet, mikä vastaa yli 21-vuotiaiden rikoksenteekijöiden kohdalla ensikertalaisiin sovellettavaa määräosaa.

Esitystä on arvioitava myös perustuslain 8 §:ssä säädetyn rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja siihen sisältyvän taannehtivuuskiellon kannalta. Säännöksen mukaan rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan mukaan ketään ei saa pitää syypäänä rikokseen sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ollut tekohetkellä kansallisen lainsäädännön tai kansainvälisen oikeuden mukaan rikos. Rikoksen tekohetkellä sovellettavissa ollutta rangaistusta ankarampaa rangaistusta ei saa määrätä. Myöskään kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 15 artiklan mukaan rikoksen tekohetkellä sovellettavaa rangaistusta ankarampaa rangaistusta ei saa määrätä. Esitykseen sisältyvässä sääntelyssä ei ole kyse rangaistukseen tuomitsemisesta, mutta esityksellä on vaikutusta tosiasialliseen rangaistuksen pituuteen ja rikoksesta aiheutuvaan vapaudenmenetykseen. Esityksessä ehdotetaan lakiin selvyiden vuoksi nimenomaista siirtymäsäännöstä siitä, että ehdotettua uutta sääntelyä voitaisiin soveltaa ainoastaan rikokseen, joka on tehty lain voimaantulon jälkeen. Tältä osin ehdotus olisi sopusoinnussa tekohetkeä ankarampaan rangaistukseen tai seuraamukseen määräämistä koskevan taannehtivuuskiellon kanssa.

### **Esitykseen sisältyvä henkilötietojen käsittelyä koskeva sääntely**

Henkilötietojen käsittelyä rangaistusten täytäntöönpanossa koskeva yleislaki on henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annettu laki ((1054/2018) jäljempänä rikosasioiden tietosuojalaki). Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa täydentää kyseistä yleislakia ja se on hyväksytty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 27/2021 vp).

**Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin esityksessä ehdotetulla sääntelyllä (uusi 15 a §)** on merkitystä perustuslain 10 §:ssä turvatus yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Perustuslakivaliokunta on korostanut, että yksityiselämän ja henkilötietojen suojalla ei ole etusijaa muihin perusoikeuksiin nähden, vaan se tulee suhteuttaa toisiin perus- ja ihmisoikeuksiin sekä muihin painaviin yhteiskunnallisiin intresseihin, kuten yleiseen turvallisuuteen liittyviin intresseihin, jotka voivat ääritapauksessa palautua henkilökohtaisen turvallisuuden perusoikeuteen. Lainsäätäjän tulee turvata yksityiselämän ja henkilötietojen suoja tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa (PeVL 14/2018 vp, s. 8). Perustuslakivaliokunta on lisäksi katsonut, että mitä korkeampi riski tietojen käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa on yksityiskohtaisempi sääntely (PeVL 27/2021 vp, s. 2, PeVL 14/2018 vp, s. 5). Valiokunta on pitänyt henkilötietojen käsittelyä koskevassa valtiosääntöisessä arviossa merkityksellisenä myös käsittelyn tarkoitusta yksilöön kohdistuvan julkisen vallan käytön mahdollistajana (PeVL 1/2018 vp, s. 6). Valiokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on rajattava täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään ja sääntelyn on oltava EU:n tietosuojalainsäädännön mahdollistamissa puitteissa yksityiskohtaista ja kattavaa (PeVL 27/2021 vp, s. 4, PeVL 65/2018 vp, s. 45, PeVL 15/2018 vp, s. 40).

Perustuslain tulkintakäytännössä arkaluonteisilla henkilötiedoilla tarkoitetaan laajempaa tietojoukkoa kuin vain EU:n tietosuojasetuksessa tai rikosasioiden tietosuojalaissa tarkoitetut erityiset henkilötietoryhmät. Perustuslakivaliokunta on painottanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn aiheuttamia uhkia. Valiokunnan mielestä arkaluonteisia tietoja sisältäviin laajoihin tietokantoihin liittyy tietoturvaan ja tietojen väärinkäyttöön liittyviä vakavia riskejä, jotka voivat viime kädessä muodostaa uhan henkilön identiteetille (ks. PeVL 15/2018 vp, myös 13/2016 vp, PeVL 14/2009 vp).

Perustuslakivaliokunta on korostanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn välttämättömyyden vaatimuksen ohella erityisesti käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimusta. Valiokunta on pitänyt mahdollisena tehdä käyttötarkoitussidonnaisuudesta vain täsmällisiä ja vähäisiä luonnehdittavia poikkeuksia. Tällainen sääntely ei myöskään saa johtaa siihen, että muu kuin alkuperäiseen käyttötarkoitukseen liittyvä toiminta muodostuu rekisterin pääasialliseksi tai edes merkittäväksi käyttötavaksi (ks. PeVL 40/2021 vp, s. 5 kohta 15, PeVL 15/2018 vp, s. 45, PeVL 1/2018 vp, s. 4, PeVL 14/2017 vp, s. 5—6).

Henkilötietojen käsittelyn lähtökohtana on, että se on tarpeen toimivaltaisen viranomaisen kyseisen lain soveltamisalalla tapahtuvan tehtävän suorittamiseksi ja että tästä tehtävästä säädetään lainsäädännössä. Rangaistusten täytäntöönpanoon liittyvät tehtävät ovat luonteeltaan sellaisia, että henkilötietojen käsittelystä aiheutuu korkea riski luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille. Käsiteltäessä rangaistusten täytäntöönpanoon liittyviä henkilötietoja kyse on arkaluonteisten tietojen käsittelystä. Siten tällaisesta henkilötietojen käsittelystä on perusteltua säätää yksityiskohtaisesti erityislainsäädännössä.

Muutettava sääntely liittyy perusoikeusherkkään kontekstiin. Esitykseen sisältyvässä säännöksessä hakemistossa olevien tietojen käsittelyoikeus olisi rajattu vain niihin virkamiehiin, joiden virkatehtäviin kuuluu rangaistusajan laskeminen. Rangaistusajan laskemista koskevat tehtävät sisältävät muun muassa sen määrittämisen, milloin tuomittu voidaan päästää ehdonalaan vapauteen. Säännöksen tarkoituksena olisi varmistaa, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä, joiden virkatehtäviin kuuluu päätöksenteko siitä, milloin tuomittu voidaan päästää rikoslain 2 c luvun 5 §:ssä säädetyin tavoin ehdonalaan vapauteen, olisi välttämättömät tiedot tämän ajankohdan määrittämiseksi.

Säännöksessä olisi rajattu myös se, millaisia tietoja kyseiset virkamiehet olisivat hakemistosta oikeutettuja käsittelemään. Rangaistusajan laskemista varten voitaisiin hakea ainoastaan lain 6 §:n 1 – 4 kohdassa määriteltyjä tietoja, jotka ovat välttämättömiä rangaistusajan laskemiseksi. Nyt ehdotetussa säännöksessä olisi kyse täytäntöönpanon perustiedoista, kuten rikoksista, tuomioista sekä rangaistuksen täytäntöönpanon alkamisesta ja päättymisestä. Käsittely ei kattaisi lain 13 §:ssä tarkoitettuja erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja.

Perustuslakivaliokunnan mukaan tietojen pysyvä säilyttäminen ei ole henkilötietojen suojan mukaista, ellei siihen ole tietojärjestelmän luonteeseen tai tarkoitukseen liittyviä perusteita. Tietojen pysyvä säi-

lyttäminen on katsottu perustelluksi esimerkiksi silloin, kun tiedot ovat osin muuttumattomia tai hiitaasti muuttuvia eikä niitä päivitetä pelkän ajan kulumisen vuoksi ja niiden pysyvä säilyttäminen on tarpeellista tehtävien hoitamiseksi. Valiokunta on toisaalta pitänyt viiden vuoden säilytysaikaa arkaluonteisten tietojen osalta pitkänä ja korostanut, että mitä pidemmäksi tietojen säilytysaika muodostuu, sitä olennaisempaa on huolehtia tietoturvasta, tietojen käytön valvonnasta ja rekisteröidyn oikeusturvasta (esim. PeVL 27/2021 vp, s. 6, PeVL 28/2016 vp, s. 7).

Esitykseen sisältyvä rikoslain ehdonalaista vapauttamista koskeva muutos edellyttää tuomitun aiempien mahdollisten vankeusrangaistusten selvittämisen merkittävästi nykyistä pidemmältä ajalta. Kun voimassa olevan sääntelyn toteuttamiseksi on ollut riittävää, että tiedossa on tuomitun mahdollinen aiempi vankeusaika viiden tai kolmen vuoden ajanjaksolla ennen rikoksen tekemistä, edellyttää ehdotettu sääntely, että tällainen tieto tulisi olla saatavilla lähtökohtaisesti koko siltä ajalta, jonka henkilö on ollut rikosvastuukärajan täyttänyt.

Rikosasioiden tietosuojalaki edellyttää, että käsiteltävät tiedot ovat täsmällisiä ja käsittelyn tarkoitus huomioon ottaen päivitettyjä (lain 7 §). On tärkeää, että rangaistusajan määrittelemisessä voidaan käyttää jatkossakin paikkansa pitäviä tietoja. Vaikka henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 33 §:ssä tarkoitettu hakemistostakin tiedot poistuvat 50 vuoden kuluttua siitä, kun henkilö on viimeksi vapautunut Rikosseuraamuslaitoksen yksiköstä tai lopettanut yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen, voidaan näin pitkää aikaa pitää riittävänä esityksen tavoitteiden toteutumiseksi.

Rikosasioiden tietosuojalain 5 §:ssä säädetään käyttötarkoitussidonnaisuudesta. Pykälän 1 momentin mukaan rekisterinpitäjä saa kerätä henkilötietoja vain tiettyjä nimenomaisia ja oikeutettuja tarkoituksia varten, eikä se saa käsitellä niitä kyseisten tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla. Koska ehdotettu hakemiston tietojen käsittely kuuluisi rikosasioiden tietosuojalain 1 §:n 1 momentin alaan, sitä olisi pidettävä tietojen alkuperäisen käsittelytarkoituksen kanssa yhteensopivana käsittelytarkoituksena.

Valittua sääntelytapaa, joka perustuu tietojen hakemiseen hakemistosta, voidaan pitää tarkoituksen mukaisena, vaikka hakemistoa ei lähtökohtaisesti ylläpidetä rangaistusten muodollisen täytäntöönpanon tehtäviä varten. Hakemistossa olevat tiedot on kuitenkin kerätty alun perin rangaistusten täytäntöönpanoa varten. Hakemisto muodostaa varsinaisesta rikosseuraamusrekisteristä erillisen henkilörekisterin. Tietojen alkuperäinen käyttötarkoitus, johon ne on kerätty, kuuluu kuitenkin rikosasioiden tietosuojalain 1 §:n 1 momentin soveltamisalaan (rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano). Tämän vuoksi kyseisten tietojen käyttäminen rangaistusajan laskemisen tehtävissä siltä osin, kuin se olisi tehtävien suorittamisen kannalta välttämätöntä, olisi tietojen alkuperäisen käyttötarkoituksen mukaista huolimatta siitä, että tiedot on poistettu varsinaisesta rikosseuraamusrekisteristä.

Rikosasioiden tietosuojalain 5 §:n 2 momentin mukaan 1 §:n 1 tai 2 momentissa säädettyä tarkoitusta varten kerättyjä henkilötietoja saa käsitellä muuhun kuin kyseisessä momentissa säädettyyn tarkoitukseen vain, jos käsittelystä säädetään laissa. Lisäksi 5 §:n 3 momentti mahdollistaa tietojen käsittelyn 1 §:n 1 tai 2 momentissa säädettyyn tarkoitukseen myös yleisen edun mukaista arkistointia taikka tieteellistä, tilastollista tai historiallista tarkoitusta varten. Lähtökohtaisesti rikosseuraamusrekisterin sisältämiä tietoja saisi käyttää tutkimustarkoitukseen suoraan rikosasioiden tietosuojalain 5 §:n nojalla. Rikosseuraamuslaitoksen henkilötietolain 33 §:ssä kuitenkin on säädetty erillisen hakemiston muodostamisesta muun muassa tällaista tarkoitusta varten, ja lisäksi siinä säädetään pitkistä säilytysajasta.

Ehdotetulla säännöksellä rajoitettaisiin hakemistossa olevien tietojen käsittely siihen, mikä on välttämätöntä ja oikeasuhteista sääntelyn tavoitteen eli tuomitun rangaistusajan määrittelyn oikeellisuuden varmistamiseksi. Käyttötarkoitus olisi kuitenkin läheisessä yhteydessä seuraamuksia koskevien tietojen alkuperäisen rekisteröintitarkoituksen kanssa. Edellä olevan perusteella ehdotetussa sääntelyssä perustuslain 10 §:n rajoittaminen perustuisi lakiin ja rajoitukset olisivat sääntelyn sisältö ja tarkoitus huomioon ottaen täsmällisiä ja tarkkarajaisia.

Pääsy välttämättömiin tietoihin rangaistusajan laskemiseksi voitaisiin toteuttaa myös pidentämällä rikosseuraamusrekisterissä olevien tietojen säilytysaikoja merkittävästi nykyisestä henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 31 §:ssä säädetystä kymmenestä vuodesta. Tämä kuitenkin merkitsisi sitä, että tietoihin olisi pääsy huomattavasti suuremmalla joukolla Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehii, mikä ei ole tarpeen esityksen tavoitteiden kannalta. Esityksessä va-  
littu sääntely turvaisi paremmin tuomittujen henkilötietojen suojaa.

Esityksessä on katsottu, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Koska edellä käsiteltyjä kysymyksiä on pidetty perusoikeuksien suojan ja perustuslakivaliokunnan aikaisemman tulkintakäytännön kannalta merkittävänä, on kuitenkin katsottu perustelluksi pyytää esityksestä perustuslakivaliokunnan lausunto.

### **Lakivaliokunnalle esitetty lisäys hakemistossa olevien tietojen luovuttamisesta tuomioistuimille**

Hallituksen esityksen antamisen jälkeen Helsingin hovioikeus on tuonut oikeusministeriön tietoon tarpeen säännellä myös tietojen luovuttamista tuomioistuimelle, mikäli ehdotettu rikoslain muutos toteutetaan. Hovioikeus on ehdottanut, että Rikosseuraamuslaitokselle säädettäisiin oikeus luovuttaa **henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 33 §:ssä** tarkoitettuun hakemistoon siirrettyjä tietoja tuomioistuimelle siltä osin kuin se on vireillä olevassa asiassa välttämätöntä vangitsemisen tai vangittuna pitämisen edellytyksiä harkittaessa. Oikeusministeriö on tämän johdosta esittänyt lakivaliokunnalle, että valiokunta lisäisi mainitun lain **19 §:ään uuden 2 momentin**, jossa asiasta säädettäisiin. Lakivaliokunta on pyytänyt tästä erikseen perustuslakivaliokunnan lausuntoa.

Tuomioistuimen harkitessa vangitsemisen tai vangittuna pitämisen edellytyksiä myös ehdonalaisen vapautumisen ajankohdalla on merkitystä. Harkittaessa ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun määräämistä vangittavaksi tai hänen pitämistään edelleen vangittuna tuomioistuimen on arvioitava, muodostuuko rikoksesta tuomitulle jo aiheutunut vapaudenmenetyksen kesto kohtuuttomaksi suhteessa tuomittavan tai jo tuomitusta rangaistuksesta odotettavissa olevan vapaudenmenetyksen keston. Tätä kysymystä tarkasteltaessa on otettava huomioon myös ehdonalaista vapauttamista koskeva sääntely. (KKO 2023:37, kohta 10).

Vangitsemisasiaa käsitellessään tuomioistuin arvioi ehdonalaisen vapautumisen ajankohtaa lähtökohtaisesti rikosrekisteriotteesta, josta ilmenee mahdollisen aiemman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoaika. Tämän perusteella tuomioistuimelle selviää myös ehdonalaiseen vapauttamiseen sovellettava määräosa ja odotettavissa oleva vapaudenmenetyksaika. Jatkossa näin ei olisi tilanteessa, jossa henkilön aiemman vankeusrangaistuksen suorittamisesta olisi ehtinyt kulua niin kauan, ettei tieto rangaistuksen täytäntöönpanosta enää näkyisi rikosrekisteriotteelta. Tällaisissa tilanteissa henkilön mahdollinen aiempi vankeusrangaistuksen suorittaminen olisi mahdollista selvittää ainoastaan Rikosseuraamuslaitoksen hakemistossa olevien tietojen avulla, jos tiedot olisivat ehtineet poistua myös Rikosseuraamuslaitoksen rikosseuraamusrekisteristä.

Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain voimassa olevan 19 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos saa salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja myös oma-aloitteisesti luovuttaa lain 5 §:n 1 ja 2 momentissa, 6 §:ssä, 7 §:n 2 momentissa ja 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuja henkilötietoja muun muassa tuomioistuimelle siltä osin kuin se on välttämätöntä mainitun lain 1 §:ssä tarkoitettua viranomaisen laissa säädettyä tehtävää, eli rikosasian käsittelyä, varten. Ehdotetun säännöksen on tarkoitus täydentää kyseistä sääntelyä.

Rikosasioiden tietosuojalain 4 §:ssä säädetään käsittelyn laillisuusvaatimuksesta, jonka mukaan henkilötietoja saa käsitellä vain, jos se on tarpeen laissa toimivaltaiselle viranomaiselle säädetyn, 1 §:n 1 tai 2 momentin alaan kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Ehdotetun säännöksen mukaisessa

hakemiston tietojen käsittelyssä olisi tuomioistuimenkin kohdalla kyse mainitun lain 1 §:n 1 momentin alaan kuuluvan tehtävän suorittamisesta (rikosasian käsittely tuomioistuimessa). Ehdotettu sääntely varmistaisi, että tuomioistuimella on vangitsemisasiaa käsitellessään käytettävissään täsmälliset ja käsittelyn tarkoitus huomioon ottaen päivitetty tiedot (vrt. rikosasioiden tietosuojalain 7 §).

Ehdotetussa säännöksessä tietojen luovuttaminen olisi rajattu henkilötietojen käsittelyn periaatteet huomioiden vain niihin välttämättömiin tietoihin, joita tuomioistuin tarvitsee harkitessaan vangitsemisen tai vangittuna pitämisen edellytyksiä. Säännöksessä olisi tämän vuoksi rajoitettu tietojen luovuttaminen ainoastaan 6 §:n 1 – 4 kohdassa tarkoitettuihin tietoihin. Tämä vastaisi niitä hakemistoon siirrettyjä tietoja, joita on esitetty voitavan Rikosseuraamuslaitoksessa käsitellä uuden 15 a §:n nojalla rangaistusajan laskemiseksi. Kyseisiä 6 §:n 1 – 4 kohdassa tarkoitettuja tietoja voitaisiin luovuttaa vain siltä osin kuin ne ovat välttämättömiä vangitsemisen tai vangittuna pitämisen edellytyksiä harkittaessa.